

Örmények között a szent városban

Látogatás Jeruzsálem ősi negyedében

Egyhetes izraeli utunk Jeruzsálemben ér véget. Péntek délután van, küszöbön áll a Sabbat, s az ünnep hangulata aranyfüstként kavargó a levegőben. Mindössze egy teljes napunk van a városnézésre, s így válogatni kell a megtekintendő műemlékek között. Úgy döntünk, az örmény negyed lesz úti célunk. A Jaffa-kapun át lépünk a szent városba. A házak fehér terméskőből, s az utcák is azzal kikövezték. A kapuval szemben nyílik a bazársor, de nem arra indulunk, a Dávid-torony mellett az Örmény negyed felé kanyarodunk. Az utca neve is erre utal, háromnyelvű – angol, héber, arab – tábla mutatja, hogy az *Armenian Road*-on járunk.

Jeruzsálem Óvárosának mintegy hatodrészen, a délnyugati szegletben terül el az *Örmény negyed*, amely – ahogy az útikönyv írja – fallal kerített város a fallal kerített városon belül. Az örmény jelenlét itt majd kétezer éves. Már a kereszténység államvallásá tétele előtt (i.sz. 254-ben) is éltek örmény püspökök Jeruzsálemben, akik a Jézus életével és halálával kapcsolatos szent helyek feltárási tevékenykedtek. A későbbi századokban, az időközben felépült Örmény Patriarchátus épületében számos zarándok talált otthonra. A középkori szerzetesrendek mintájára a patriarchátus is a kereszténység, a művelődés, az írásbeliség és a kultúra egyik fellegvára volt, s ennek köszönhetően számos felbecsülhetetlen értékű kéziratot őriznek itt. A VII. század közepén Omar al Khattab kalifa oklevelében elismerte az örmény patriarchátus jogait, s garantálta annak biztonságát. 1852-ben Abdul Medzsid szultán dekrétumban rögzítette az örmények jogait, s az örmény apostoli egyházat a katolikussal és az ortodoxszal egyenrangúvá tette. 1833-ban a növekvő létszámú kolóniában (melynek legnagyobb népessége 25 ezer fő volt) létrehozták az első nyomdát, s 1866-ban kiadták a helyi örmény újság, a Sion első példányát. 1851-ben megnyílt a papi szeminárium. A XIX. század második felétől az örmény negyed szellemi vezetői a fiatalok oktatását tartották az elsődleges feladatuknak. 1860-ban megalapították a leányiskolát. Az I. világháború után megszűnt a török fennhatóság, és az 1915-ös népiirtás túlélői jelentős számban emigráltak a Szentföldre. 1925-ben Jekhise pátriárka iskolát alapított, amely Gülbenkian néven egyesített iskolaként (1929-től) jelenleg is működő intézmény.

A negyed most is középkorosan zárt, a bejáratnál kapuőr s csodálatos faragott ivókút fogad, aminek azonban a vize elapadt. A portás sajnálkozik, hogy lekéstünk a miséről, de örmény szavunkat hallva, velünk kivételt tesz. Noha négy óra után a látogatók

számára a negyed zárva van, minket beenged. Tetsszik a kivételezés, olyan, mint az óhazában, ahol él még az „egy vérből valók vagyunk, ti meg én” törvénye. Zárt udvarra jutunk, ahol a templombejáratot nem is látjuk, annyira beleépült a környező házak tömegébe. Csak a freskó, és a díszesen faragott kerítések jelzik, hogy megszentelt helyen járunk. Körbepillantunk. Ősi, középkori falak, szeszélyesen, aszimmetrikusan a falba vágott ablakok. Csodálatos szemű örmény gyerekek szaladnak át az udvaron. Nyugat-örményül beszélnek, udvariasan, kedvesen válaszolnak. Mintha a múlt századba érkeztünk volna, nyoma sincs bennük a globalizációs hanyaveti-ségnek, kérésünkre szívesen állnak a lencse elé.

Az egész örmény negyedben a legmegdöbbentőbb a csillogóan tiszta kövezet. Pornak, szemétnak semmi nyoma. A középkori építkezésre jellemző boltívek, sikátorok, váratlan elágazások, lépcsők, fel- és lejárók kusza szövevényében nehéz tájékozódni. Örmény rádió szól az egyik ablakból. Másutt az ajtó felett kis örmény jelmondat védi a lakókat. Az egyik sikátor boltíve árnyában idős ember ácsorog. Örmény beszédünk hallatán maga is így szólít meg bennünket, s kis műhelyébe hív egy csésze kávéra. Aharon *Abrahamjan* aranyműves is a népiirtás menekültje. Amíg elkészül a kávé, úgy beszélgetünk, mintha régi ismerősök lennénk. A kolónia sorsáról kérdezzük. Szomorúan ecseteli, hogy nagy az elvándorlás, a fiatalok számára kevés a munkalehetőség. Hiába, Jeruzsálem sem a középkori kereskedő-kézművesváros többé. Sok fiatal Amerikában próbál szerencsét. Az ő családja is ott van, de az idős aranyműves már nem szándékozik másutt gyökeret eresztetni, ez érthető...

Másnap a Sion-kapun át közelítjük meg a negyedet. Kis örmény emléktárgyüzletbe lépünk. A kedves tulajdonos, Anoush *Naghashian*, Jerrevánban végzett bölcsészkaron, és megörökölte az édesapja boltját. Elmondja, hogy később régiségekkel, képekkel is szeretne kereskedni. Kiderül róla az is, hogy költő, s verseit meg is zenésítették: egy CD-jét nekünk is ajándékozza. Ebédelni az örmény tavernába térünk be. Étlapja már az ajtón hirdeti az örmény és keleti ételeket. Néhány lépcsőfok vezet le az étterembe, a boltíves középkori helyiségbe, amely valóságos kis múzeum. Amíg kihozzák az ételt, bőven van időnk nézelődni. Keleti csillárok, ezüst füstölők lógnak a mennyezetről. Az egyik sarokban gyöngyház berakásos vitrin. Maga a szekrény is műremek, hát még a benne felhalmozott hihetetlenül szép ékszerek s övek sokasága. Csupa örmény ezüst, dús türkiz és korallberakással, vastag, sokfűzérű ko-

rallnyakláncok: egy múzeumnak is dicsőségére válna a gyűjtemény! A falon örmény lakomajelenetet ábrázoló málladozó freskó. Alakjai mintha a XVII. századból, Szajat-Nova korából tekintenének ránk. A festmény mellett régi térképek, nyomtatványok.

Igyekszünk a templomba. Nem mise van, csak litánia – zsamergetjün, ahogy itt mondják –, s látjuk, ahogy a kispapok és szerzetesnövendékek fekete ruhás csoportja közeledik a szeminárium épülete felől. Az épületben megdöböntő gazdagság fogad. Az örményországi dísztelen, egyszerű templomok után kissé barokkos a látvány. Sok a megsötétült, hatalmas kép, csillárok lógnak a mennyezetről, s rengeteg a kerubalakos függő porcelántojás. Elkezdődik a szertartás. Bevonulnak az örmény szeminaristák, fönt, az erkélyen is megjelenik egy kispap. Felelgetős a kórus, erőteljes, egyszólamú énekük betölti a teret. Meglepően sok a turista, az érdeklődő. Gyertyát gyűjtünk a mellékoltárnál, és igyekszünk még zárás előtt elérni az örmény múzeumot, amely egy csodálatos kétszintes, függőfolyosós épület emeletén van. Igazán lenyűgöző maga a ház is: hatalmas belső udvarával, ciprusaival, szökőkútjával, nagyméretű amforáival és vázákkal a bejáratánál. A kiállítóhely mindössze néhány terem. Örményország és a kolónia történetét mutatják a tablók és a tárgyak. Főleg használati edények, ékszerek és helytörténet régiségek, valamint fényképek s más dokumentumok láthatók a deportáció idejéből. Mire kijövünk, az udvaron és a folyosón árad a „Havun, havun” s a „Ter voghormja” dallama. Azt hisszük, Lusziné Zakarjan énekel, de a portás büszkén közli, hogy az ő jeruzsálemi énekesnőjük az előadó.

Azán a *Gülbenkian* nevét viselő örmény iskola előtt állunk. Gyerekek jönnek, kedvesek: köszönünk, köszönnek. Közben egy asszony megy át a téren. Azt hiszem, a gyerekekhez tartozik, őt is köszöntjük. Kedvesen mosolyog: „*Mer lezvov en khoszum!*” Ezekkel a szavakkal kezdődik az új ismeretség, egy új barátság, ami húsosderelye-vacsorával, és a Szentsír-bazilika megtekintésével ér véget. Az asszony – *Larisza* – örmény szokás szerint meghív vacsorára. Lakása, ahová elmegyünk, a Jaffakapun túl van, a bazar sarkától nem messze. A középkori vastag falban keskeny vasajtó nyílik. Ismét olyan érzésem van, hogy a múlt, a középkor tárul fel előttünk. Nem is csoda, hiszen szűk lépcső visz fölfelé, aztán váratlanul kanyarodik egyet, s jobbról és balról is lakásajtók fogadnak. Mi a középsőbe nyitunk be. *Larisza* otthona hihetetlenül ódon, méteresnél is vastagabb falak, fehér boltívek a legfőbb jellemzői. Kedvesen fogadnak, a házigazda *Armen Mirzojan* és családja, *Szuszanna*, és közeli barátai. A fiatal *Artush Mkrtumjan* bölcsész-újságíró, a szemináriumban irodalmat tanít. Felköszöntök, s újabb adag húsos derelyék. A háziasszony figyelmeztet, háromban dió lapul, aki megtalálja, az a szerencse fia. Sajnos, nem a miénk a szerencse, azazhogy mégis. *Larisza* hirtelen ötlettől vezetve felajánlja, hogy megmutatja a Szentsír-bazilikát.

Az örmény múzeum belső udvara és emeleti bejárata

A kereszténység legfőbb szentélye ez. A katólikus, az örmény, a görög, az ortodox és az etióp egyház közös tulajdona. Az épület nem az örmény építészeti jegyeit idézi. Leginkább úgy érezzük, hogy egy hatalmas, rendszertelen kialakítású belső térben mozgunk. Érthető ez: a templom magában foglalja a Via Dolorosa, a Keresztút öt utolsó stációját. A hagyomány szerint Krisztus ezen a helyen halt meg, itt vették le a keresztről. A hatalmas kőtömb mellett, ahová a hagyomány szerint holttestét helyezték, most is sokan térdepelnek. Itt van Jézus sírja is. Larisza közbenjárására szép, miniatúraarcú örmény pap szerez protekciót a sírbarlanghoz. Csak egy miatyánknyi időnk van bent, a sírbolt megtekintését irányító görög pap kiáltása hangzik kintről. Alkalmi idegenvezetőnk megmutatja az örmény tulajdonú részt, örvendezünk rajta, milyen nagy. A sok a szép mozaik között ujjongva fedezzük fel és mutat-

juk egymásnak a híres városok képét s az Ararátot. Larisza büszkén meséli, hogy húsvét éjjelén a görög és örmény kispapok mindig a sírkamrából gyűjtják meg a szentelt gyertyát. Futva viszik a kórusra, versenyeznek, ki ér előbb oda, s győzelmesen harsan fel az ének: „Krisztosz harjav i mereloc” (*Krisztus feltámadt a halottaiból! – a szerk.*).

A vendégséggel vége a szombatnak is. Búcsúzunk, az örmény negyedről, a középkortól; az Óváros falain kívül a Sabbat elmúltával a XXI. század dübörög. Nehéz átmenni az úton, száguldanak a kocsik, a híd egyik végén géppuskás katona silbakol. Szuszanna búcsúzaskor egy csomag gyertyát adott a kezünkbe. Szorítjuk az ajándékot, amiről az elmúlt húsvétkor a szent sír felett meggyújtották az örmények fáklyáját. Isten veletek, barátok, Isten veled örökszép város, titkok őrzője, szent Jeruzsálem!

- armenophil -

Új lapot köszöntünk: AGORA

A Nemzeti Civil Alapprogram támogatásával megjelent az AGORA című görög kisebbségi kulturális magazin. Kiadója: A Görög Kultúráért Alapítvány, elnöke, Angelidisz Vaszilis, így szólítja meg olvasóit: *„Elérkezett az a pillanat, amikor az összefogás és a párbeszéd elengedhetetlen része mindennapjainknak. Akik nem beszélgetnek, és nem fogják egymás kezét, azok eltűnnek a határok nélküli Európa útvesztőiben. ...Az EU tagországaiban élő görögök számára ez a virtuális Görögország megvalósítását jelentheti. ....Ahhoz, hogy szokásainkat, hagyományainkat, nyelvünket, művészetünket meg tudjuk őrizni, ahhoz beszélgetnünk kell. Így identitásunk erősödik és ez vezet a túléléshez kis közösségünk számára. Azoknak a görög embereknek, akik Magyarországon születtek, úgy gondolom, ez a küldetésük... Kérjük, fogadják nagy szeretettel kiadványunkat! Legyen ez a lap a mi magyar Agoránk. Beszélgessünk! (Az agora a világon mindenütt közismert szó, piacteret jelent. A szerk.)*

Belelapoztunk a kétnyelvű magazinba és sok érdekes témát találtunk: bemutatkozik a lapban a Beloianniszi Közoktatásért Közalapítvány, megismerkedhetünk a XVII-XIX. századi hegyaljai görögök életével, a bizánci buggyantott tojással, megtudhattuk, hogy ismét görög futballnap volt Budapesten, és olvashattuk a „60 éves a második magyarországi görög diaszpóra” 1948-2008 rendezvénysorozat részletes programját.

A magazin megismertet minket valamennyi hazai görög alapítvánnyal és társadalmi szervezettel és programajánlót is kínál.

További jó munkát kívánunk a magazin szerkesztőségének!

